

I

Η Γιανίγκα ήταν εύθραυστη, σχεδόν διάφανη. Έμοιαζε με χρύσωπα, με διαφανείς φτερουγίτσες και χρυσές ραβδώσεις, με φιστικί κορμάκι και μακριές κεραίες, με τις οποίες ξιφομαχούσε πάνω στο τζάμι του παραθύρου, γαντζωμένη σε μια γωνιά από το περβάζι, μέχρις ότου η Γκέρτα την αμολήσει έξω, στη ζεστή βραδιά του Ιούνη. Η Γιανίγκα ήταν εύθραυστη σαν πούπουλο, μια ψηλόλιγνη κοπέλα με απαλές καμπύλες στο στήθος, κοκαλιάρικα πόδια κι ένα πέπλο από ακατάστατα ξανθά μαλλιά που έπεφταν στους ώμους της. Σιωπούσε όταν συναντήθηκε με την Γκέρτα για πρώτη φορά, και δεν ήταν από ντροπή. Σχεδόν πάντα σιωπούσε, κλεισμένη σε έναν εσωτερικό κόσμο γεμάτο με εξωτικά φυτά, χρωματιστές πεταλούδες και σπάνια ζώα και λουλούδια, που με τους βλαστούς τους έπλεκαν στολίδια και αραβουργήματα σε πρωτοφανή σχήματα. Σε μια ακρίτσα του εσωτερικού της κόσμου, άφηνε την Γκέρτα να περάσει, όπως και τ' άλλα παιδιά. Πιο πολύ όμως άφηνε τον κύριο Κμέντα. Αυτόν καλούσε πάντα πρώτο να ρίξει μια κλεφτή ματιά, να τρυπώσει στην πυκνοφυτεμένη συστάδα με τα φουντωτά λουλούδια και τα στρογγυλά πέταλα. Μετά ο κύριος Κμέντα, λες και τον άγγιζε το μεθυστικό άρωμα που ανέδιδε το ζωγραφισμένο χαρτί, στεκόταν για ώρα εκεί από πάνω, και

με ένα αχνό χαμόγελο απολάμβανε τα μονοπάτια και τα εσωτερικά τοπία που απέπνεαν μια αίσθηση ηρεμίας. Στη συνέχεια χάιδευε τα ξανθά μαλλάκια της Γιανίγκα στέλνοντας ένα επαινετικό βλέμμα στα απορημένα γαλανά ματάκια της. Κι αυτή χαμήλωνε τις ανάλαφρες βλεφαρίδες της χαμογελώντας για το έργο της. Έπειτα μπορούσαν να δουν και οι άλλοι τι είχε καταφέρει να δημιουργήσει τούτη τη φορά η Γιανίγκα. Η Γκέρτα στεκόταν πίσω από την πλάτη της κι έλαμπε ολόκληρη, λες και ήταν δική της αυτή τη ζωγραφιά, λες και η δική της ζωγραφιά ήταν όμοια μ' εκείνη της Γιανίγκα.

«Sehr gut»,¹ της έλεγε.

Και επέστρεφε πάλι στο θρανίο της, τελευταία απ' όλα τα παιδιά, για να αποτελειώσει το κανάτι με το λουλούδι που τους είχε βάλει ο δάσκαλος να ζωγραφίσουν. Η ζωγραφιά της Γιανίγκα έλαμπε σαν το διαμάντι ανάμεσα στις υπόλοιπες που ήταν κρεμασμένες με μανταλάκια από έναν μακρύ σπάγκο κατά μήκος του τοίχου. Έλαμπε σαν τον αετομάτη ανάμεσα στους στραβούς, μια λουλουδένια ζούγκλα ανάμεσα στα αλλοπρόσαλλα κούτσουρα και τις στραπατσαρισμένες μορφές των τετραγωνισμένων κανατιών.

Έπειτα επέστρεφαν μαζί με τη Γιανίγκα. Περνούσαν δίπλα από την Εκκλησία του Αγίου Ιακώβου –την εκκλησία των Ιησουιτών–, διέσχιζαν το πάρκο από το Κούνστλερχαους μέχρι το σταυροδρόμι της Πρέσμπουργκερστρασε, κι έφταναν μέχρι τα πρώτα σπίτια της οδού Μπλάτνα. Η Γκέρτα μιλούσε, κουνώντας την πάνινη τσάντα με τις μπογιές και τα πινέλα της στο ρυθμό των βημάτων της. Η Γιανίγκα την ακολουθούσε, μένοντας ένα τοσοδά βηματάκι πίσω της. Πριν ξεσπάσει ο πόλεμος επέστρεφαν μαζί από τον ίδιο δρόμο στα σπίτια τους, αλλά ξαφνικά όλα τέλειωσαν. Ο κύριος Κμέντα εξαφανίστηκε απ' τη

1. «Πολύ καλό» (γερμανικά στο πρωτότυπο).

ζωή τους, η μαμά της έλεγε ότι έτσι κι αλλιώς όλα θα τελείωναν, αφού η Γκέρτα θα πήγαινε στο γυμνάσιο, κι εκεί ο δάσκαλος Κμέντα δεν θα μπορούσε πια να τους μιλάει για ξακουστούς καλλιτέχνες όπως τον Μικελάντζελο ή τον Ρέμπραντ, δεν θα μπορούσε πια να τους βάζει ασκήσεις στην ιχνογραφία.

Η Γιανίγκα θα μπορούσε να παρακολουθήσει για έναν ακόμη χρόνο τα μαθήματα του κυρίου Κμέντα. Αλλά η γραμματέας του σχολείου την ενημέρωσε, κοφτά και από το τηλέφωνο, ότι φέτος το σεμινάριο του κυρίου Κμέντα δεν θα γινόταν, ούτε στο μέλλον θα γινόταν, ούτε ήξερε αν τα σεμινάρια του κυρίου Κμέντα θα γίνονταν σε κάποιο άλλο μέρος. Δάκρυα ξεπήδησαν από τα μάτια της Γιανίγκα, το χεράκι της έτρεμε. Έπειτα κάθισαν μαζί στο παγκάκι του πάρκου, πιασμένες χέρι χέρι. Η Γιανίγκα με σκυμμένο το κεφάλι παρατηρούσε τα μπλε παπούτσια που κάλυπταν τα λιγνά ποδαράκια της, ενώ η Γκέρτα κάρφωσε το βλέμμα της στους χρυσαφένιους θάμνους. Μπήκε το φθινόπωρο του 1939 κι ακόμα προσπαθούσαν να εξηγήσουν την εξαφάνιση του κυρίου Κμέντα και την ακύρωση του προσυμφωνημένου σεμιναρίου εικαστικών, κι αυτό από κάτι μισόλογα που έλεγε η μαμά της στο σπίτι.

«Τώρα θα αλλάξουν τα πάντα. Κανείς πια δεν θα είναι τόσο ευτυχισμένος όπως πριν», είπε η Γκέρτα γυρνώντας προς τη Γιανίγκα. Η Γιανίγκα χτυπούσε ρυθμικά τα παπούτσια της στα σιδερένια πόδια του πάγκου. Σκύβοντας το κεφάλι έγνεψε ότι καταλαβαίνει, βυθισμένη στη σιωπή της.

II

Ο πόλεμος κράτησε καιρό. Ξεκίνησε αιφνιδιαστικά, χωρίς καν να το προσέξει η Γκέρτα. Έπειτα άρχισε ν' απλώνεται, εισχωρώντας σε κάθε ρωγμή της ζωής τους. Άρχισε με την ακύρωση των μαθημάτων του κυρίου Κμέντα, και προχώρησε έρποντας

μέχρι να φτάσει μέσα στο σπίτι τους, μέσα την ίδια την κουζίνα τους, όπου ο πατέρας χασκογελούσε την ώρα που διάβαζε στην εφημερίδα ότι από το καφέ *Esplanade* είχαν πετάξει έξω ξεβράκωτο έναν Εβραίο, με αποτέλεσμα να γκρεμοτσακιστεί στα σκαλοπάτια και να σπάσει τον σβέρκο του. Η μάνα έκλαιγε για την τόσο αναξιοπρεπή κατάληξη μιας ανθρώπινης ύπαρξης. Δεν άργησε να της μπήξει τις φωνές – όπως τότε που είχε δώσει ένα μισόλιτρο γάλα στην κυρία Γκόλντσταϊν από δίπλα, που δεν είχε προλάβει να το αγοράσει τις ώρες που είχαν καθοριστεί για τις συναλλαγές των Εβραίων. Τότε η Γκέρτα ένιωθε ότι αυτοί οι καυγάδες, αυτές οι σεισμικές δονήσεις που συγκλόνιζαν το σπίτι τους, απειλούσαν τη συνοχή της οικογένειας. Στο δωμάτιό της προσευχόταν να μην ξανάρθει στο σπίτι τους η κυρία Γκόλντσταϊν όταν θα ξαναχρειαζόταν γάλα. Προσευχόταν η μάνα της να μη λυγίσει όταν θα αντίκριζε ξανά τη μικρή Χάνα – που είχε μάτια μεγάλα και κατάμαυρα όπως τα πρώιμα κάστανα – στην αγκαλιά της κυρίας Γκόλντσταϊν. Προσευχόταν να εξαφανιστούν από την πόλη οι άνδρες που κάθονταν στα πεζοδρόμια με τις άμαξές τους φορτωμένες με έπιπλα και προκαλούσαν θλίψη στη μαμά. Όπως θλίψη της προκαλούσε κάθε συναπάντημα με την κυρία Κοτσούροβα από τη διπλανή πολυκατοικία. Ο Γίρκα, ο γιος της, είχε αυτοκτονήσει «γιατί μας πρόδωσαν», όπως έλεγε. Τότε η Γκέρτα δεν κατάλαβε γιατί ο πατέρας ξαπόστειλε τη μαμά στην κρεβατοκάμαρα ενόσω εξηγούσε στον απορημένο Φρίντριχ για ποιο λόγο χάθηκε ο συμμαθητής του. Ξεστόμισε μόνο μια λέξη: «Δειλοί». Και ο Φρίντριχ, ο καθαρός Άρειος, ο Φριντρίσεκ, το καμάρι του μπαμπά, το κατάλαβε. Όπως πάντα άλλωστε. Κανένα εμπόδιο δεν στεκόταν ανάμεσα σε κείνον και τον πατέρα.

Όσο ο πόλεμος πλησίαζε σταδιακά, τόσο η Γκέρτα προσπαθούσε να εμποδίσει τις αλλαγές να μπουν στη ζωή της. Εκτός φυσικά από τη Γιανίγκα, που της πρόσφερε το ίδιο της το δω-

μάτιο όταν το δικό της το κατέλαβαν κάποιοι συγγενείς της που είχαν εκδιωχθεί από το Φρίβαλντοφ.

«Έπρεπε να φύγουν, τους έδιωξαν οι δικοί σας», της εξήγησε η Γιανίνκα, με το βλέμμα χαμηλωμένο. Απέρριψε την προσφορά της Γκέρτα, αποφεύγοντας να της πει με τι τρόπο μιλούσαν οι δικοί της στο σπίτι της γι' αυτούς, τους Σνιρχ. Η Γκέρτα κοίταζε απορημένη τη Γιανίνκα. Δεν καταλάβαινε ποιους εννοούσε όταν είπε «οι δικοί σας». Αφού αυτή ήταν ίση κι όμοια με τη Γιανίνκα. Πηγαίνε στα μαθήματα εικαστικών, προετοιμαζόταν για το γυμνάσιο, και από τις φωτογραφίες του Χίτλερ –που τις έβλεπε σε τόσα σπίτια– και τις φλόγες των πυρσών που τρεμόπαιζαν, πιο πολύ νοιαζόταν για τα μικρά της στήθη που τα ψαχούλευε στο σκοτάδι του δωματίου της. Με λίγα λόγια, την ένοιαζε η ζωή της. Και με το που πήγε στο νέο σχολείο, απέκτησε καινούργια ενδιαφέροντα.

Κάθε οχτωβριάτικο πρωινό της πρώτης χρονιάς του πολέμου, η Γκέρτα σηκωνόταν μέσα στο βαθυγάλαζο σκοτεινό ξημέρωμα που δεν το διαπερνούσε η παραμικρή αχτίδα, γεμάτη λαχτάρα για την καινούργια μέρα. Την ώρα που ντυνόταν έριχνε το βλέμμα της στο παράθυρο που έβλεπε στην Πρέσμπουργκερστρασε. Δεν διέκρινε παρά σκοτεινές σκιές, ακόμα πιο σκοτεινές εκεί που έπεφτε η σκιά των πελώριων πλατάνων. Η Γκέρτα παρέμενε στο παράθυρο όσο ακριβώς διαρκούσε το ντύσιμό της. Βιαζόταν ν' αντικρίσει το γλυκό χαμόγελο της μητέρας της την ώρα που ετοιμάζε το πρωινό, με τις κούπες και τα κουταλάκια να κροταλίζουν ελαφρά.

Έκλεινε αθόρυβα την πόρτα του δωματίου της, περνούσε τον διάδρομο κι έμπαινε στην τραπεζαρία την ώρα που η μαμά έβαζε στο τραπέζι το ψωμί, τυλιγμένο σε ένα καρό πεσκίρι της κουζίνας. Ο πατέρας καθόταν στην κεφαλή του τραπέζιου διαβάζοντας όπως πάντα τη χθεσινή εφημερίδα. Την εφημερίδα της ημέρας την αγόραζε πηγαίνοντας στη δουλειά, από το πε-

ρίπτερο του κυρίου Φολ – το οποίο τώρα είχε νέο ιδιοκτήτη, όπως έμαθαν από την καινούργια ταμπέλα που έγραφε: *Κόνραντ Κίνκελ – Εφημεριδοπώλης*.

«Καλημέρα», χαιρέτησε η Γκέρτα, ενώ η μητέρα κοιτούσε νευρικά προς τη μεριά του πατέρα. Έπειτα της χαμογέλασε, ενώ ο πατέρας αντιχαιρέτησε πίσω από την εφημερίδα με ένα «Grüß Gott».² Ύστερα βύθισε το βλέμμα του στις εσωτερικές σελίδες της εφημερίδας. Η Γκέρτα σούφρωσε τα χεϊλάκια της σχηματίζοντας μια στρογγυλούτσικη καρδούλα. Έστειλε στη μαμά της ένα πεταχτό φιλί συνοδευόμενο από ένα αισιόδοξο χαμόγελο. Την αγαπούσε γι' αυτό που ήταν, μια καθημερινή και καλοπροαίρετη γυναίκα με μια τεράστια τρυφερή αγκαλιά και στρογγυλά, δυνατά μπράτσα. Σε όλες τις περιστάσεις την έβρισκε στο πλευρό της, ακόμα και σ' αυτές τις πρόσφατες που δεν πολυκαταλάβαινε. Αντίθετα από τον Φριντρίσεκ, που πρέπει να γεννήθηκε παντογνώστης, με μια στιλβωμένη Weltanschauung³ και εμφάνιση ολόγεια με του πατέρα. Εκτός από την ίδια κοσμοθεωρία είχαν και την ίδια χωρίστρα. Μισόκλεινε τα μάτια όταν χαμογελούσε, κι έκανε αυτό που έπρεπε να κάνει πριν καν ο πατέρας προλάβει να το πει. Ο Φρίντριχ ήταν ένας ατόφιος Σνιρχ, γι' αυτό και ο πατέρας τον αντιμετώπιζε διαφορετικά απ' ότι την Γκέρτα. Πάντα με την Γκέρτα ήταν διαφορετικός, ακόμα κι από τότε που ήταν μικρή.

Η Γκέρτα μιλούσε γερμανικά και τσεχικά το ίδιο καλά με τον Φρίντριχ. Για να κάνει το χατίρι του πατέρα της τραγουδούσε το «Deutschland, Deutschland über alles», στον ρυθμό που έδινε εκείνος με τη βαριά του μπότα, πάνω από την οποία ξεχώριζε η ψηλή, κατάλευκη κάλτσα. Κατ' επιθυμία του

2. «Γεια» (γερμανικά στο πρωτότυπο).

3. Κοσμοθεωρία (γερμανικά στο πρωτότυπο).

φορούσε το παραδοσιακό ντιρντλ⁴ κι ένα καπελάκι με γείσο. Παρ' όλα αυτά, στα μάτια του πατέρα, η Γκέρτα δεν είχε ποτέ την ίδια αξία με τον Φρίντριχ. Δεν καταλάβαινε γιατί. Εδώ και καιρό προσπαθούσε να του αποσπάσει το ενδιαφέρον, να τον κερδίσει, μέχρι που στο τέλος τα παράτησε. Κατάλαβε ότι όσο κι αν προσπαθούσε, ποτέ δεν θα γινόταν τόσο τέλεια όσο ο Φρίντριχ. Όταν το συνειδητοποίησε άρχισε να αντιδρά, απορρίπτοντας οτιδήποτε έκανε ή έλεγε ο πατέρας. Δέθηκε ακόμα περισσότερο με τη μητέρα της. Χάος απλώθηκε μεταξύ του πατέρα και της Γκέρτα. Έκρυσε το ντιρντλ με το στρίφωμα από κόκκινα λουλούδια, και μαζί μ' αυτό παράχωσε κι όλους τους πατρικούς κανόνες. Μεταξύ αυτών και τη ρητή απαγόρευση να μιλούν τσεχικά. Ο πατέρας, από κάποιο σημείο και μετά, είχε αρχίσει να ενοχλείται ακόμα και στο άκουσμά τους.

Ήταν μέσα του 1939 όταν, μετά από ένα λογύδριο στο σπίτι τους, τους πρόσταξε να μιλάνε μόνο γερμανικά. Ο Φρίντριχ υπάκουσε αμέσως και από κείνη τη στιγμή δεν ξαναμίλησε τσεχικά, ακόμα κι όταν ήταν μόνος με την αδελφή του. Αυτή η απαίτηση της φάνηκε παράλογη.

«Μίλα σαν άνθρωπος», έλεγε στη μητέρα τους στα γερμανικά, όταν εκείνη τους σερβίριζε το κυριακάτικο φαγητό. Η μάνα της το προηγούμενο διάστημα μιλούσε μόνο τσεχικά. Ξαφνικά αυτό άλλαξε.

Όχι πως η Γκέρτα αντιπαθούσε τα γερμανικά, αντίθετα της άρεσαν. Εξάλλου και τα γερμανικά και τα τσεχικά τα μιλούσε εκ γενετής. Μιλούσε γερμανικά όταν έπαιζε, καθώς και στο σχολείο και τα σεμινάρια, ανάλογα σε ποιον απευθυνόταν. Δεν σκεφτόταν πότε έπρεπε να πει κάτι στα τσεχικά –όταν για πα-

4. Παραδοσιακό ένδυμα το οποίο συνθέτουν μπλούζα, κορμάκι, φούστα και ποδιά, πολύ δημοφιλές στη νότια Γερμανία, την Αυστρία και το Νότιο Τιρόλο της Ιταλίας, εμπνευσμένο από την παραδοσιακή φορεσιά των ανώτερων Αυστριακών τάξεων.

ράδειγμα έπαιζε με τις φιλενάδες της – ή πότε να μιλήσει γερμανικά – όταν για παράδειγμα έβλεπε τον πατέρα της. Ύστερα ο πατέρας εκνευρίστηκε όταν την άκουσε να μιλάει τσεχικά έξω απ' το σπίτι. Ένα κυριακάτικο απόγευμα την κλείδωσε στο δωμάτιό της για τιμωρία. Έπειτα πήγε στην κρεβατοκάμαρα και γύρισε με μια βέργα. Την έδειρε χωρίς να κάνει τον παραμικρό μορφασμό. Η μαμά τον άρπαξε από τα χέρια παρακαλώντας τον να σταματήσει. Του ζήτησε να την αφήσει μόνο κλεισμένη στο δωμάτιο. Ύστερα την απελευθέρωσε και της πρόσφερε ένα ζεστό βραδινό σερβιρισμένο στα γερμανικά.

Ο Φρίντριχ μπήκε στην τραπεζαρία με ένα νυσταγμένο «Grüß Gott». Πίσω από το παράθυρο που έβλεπε στο εσωτερικό της πολυκατοικίας, κυριαρχούσε ακόμα το σκοτάδι. Η Γκέρτα έφαγε τη μισή φέτα του αλειμμένου ψωμιού της, ο πατέρας παράτησε την εφημερίδα αρχίζοντας να πίνει το τσάι του. Η μαμά έδωσε στον Φρίντριχ μια παχιά φέτα αλειμμένη με σχινόπρασο και ένα φλιτζάνι τσάι, λέγοντάς του, όπως κάθε πρωί, ότι πάλι άργησε να ξυπνήσει.

«Die Zeit wird knapp»,⁵ άντε να προλάβετε, παιδιά.

Βγήκαν και οι τρεις μαζί στο τσουχτερό κρύο. Ο πατέρας τούς φώναζε να βιαστούν. Σήκωσαν τους γιακάδες και έσφιξαν τις γροθιές για να αναμετρηθούν με την παγωνιά. Στη γωνία Πρέσμπουργκερστρασε και Πόναβκαγκασε οι δρόμοι τους χώριζαν. Ο πατέρας τράβηξε ευθεία για το πάρκο και την πλατεία Αδόλφου Χίτλερ, ενώ η Γκέρτα και ο Φρίντριχ συνέχισαν προς τη Χορστ-Βέσελστρασε, όπου βρισκόταν η Deutsche Handelsakademie – η Γερμανική Εμπορική Ακαδημία.

Η εγγραφή της Γκέρτα στην Εμπορική Ακαδημία ήταν επιλογή του πατέρα. Αν μπορούσε να επιλέξει η ίδια, θα πήγαινε στη μικρή Σχολή Εικαστικών Τεχνών που είχε αρχίσει να λειτουργεί

5. «Περνάει η ώρα» (γερμανικά στο πρωτότυπο).

πριν από μερικά χρόνια. Αυτό που επιθυμούσε ήταν να σχεδιάζει κεραμικά δοχεία και αμφορείς, σαν αυτούς που είχε δει να κρέμονται στους τοίχους του σχολείου, όταν μια φορά πήγε με τη μητέρα σε μια εκδήλωση. Ήθελε να φτιάχνει μαριονέτες με νεράιδες και ξωτικά, να ράβει ρούχα με σχέδια σαν αυτά που ζωγράφιζε η Γιανίνκα. Σ' εκείνη την εκδήλωση η Γκέρτα επισκέφτηκε τα εργαστήρια. Είδε ανδρείκελα από λευκό και καφετί υλικό να στέκονται γυμνά πάνω σε βάθρα. Πάνω σε καβαλέτα ζωγραφικής υπήρχαν πίνακες με τοπία, χωράφια και δάση, ζωγραφιές ανθρώπων που δεν έμοιαζαν με ανθρώπους. Γελούσε βλέποντας τα τετραγωνισμένα σχήματα και τις διπλές μύτες. Υπήρχαν και πίνακες που η Γκέρτα δεν καταλάβαινε, ούτε όμως η μητέρα της μπορούσε να αποκωδικοποιήσει τι παρίσταναν. Η Γκέρτα δεν θα ξεχνούσε ποτέ αυτή την έκθεση, τόσο πολύ την είχε ενθουσιάσει η ποσότητα και η ποικιλία της τέχνης που είδε. Όπως ποτέ δεν θα ξεχνούσε και τη μυρωδιά που επικρατούσε σε όλες τις αίθουσες, μια μυρωδιά που της εντυπώθηκε για πολλά χρόνια.

Αυτή θα ήταν η δική της επιλογή, όμως ο πατέρας αποφάσισε να τη γράψει στην ίδια Γερμανική Εμπορική Ακαδημία μαζί με τον Φρίντριχ. Οι καιροί ήταν παράξενοι, το έθνος χρειαζόταν ικανούς υπαλλήλους, τους οποίους στη συνέχεια ο ίδιος θα μπορούσε να απασχολήσει στη νομαρχιακή υπηρεσία όπου εργαζόταν.

Η Γκέρτα δεν έφερε αντιρρήσεις. Το να γίνει κάποιος καλλιτέχνης ήταν απλά ένα όνειρο, ένα όνειρο που μόνο λίγοι εκλεκτοί μπορούσαν να κάνουν πραγματικότητα. Εκείνοι που προαισθάνονταν ότι είχαν γεννηθεί μόνο και μόνο για να υπηρετήσουν έναν ανώτερο σκοπό. Η Γκέρτα δεν ανήκε στους εκλεκτούς, γιατί ήταν κόρη της Μπάρμπορα Ρούτσκοβα και του Φρίντριχ Σνιρχ που έμεναν στην Στέρνγκασε, που προς το παρόν ήξερε μόνο να σχεδιάζει λιγάκι με κάρβουνο και παστέλ, που ήταν καλή στα οικιακά –γιατί τα είχε διδαχθεί από τη μη-

τέρα της- και εξαιρετική στα λογιστικά. Ένας τέτοιος άνθρωπος δεν είναι προορισμένος να εξελιχθεί σε διακεκριμένο καλλιτέχνη, έλεγε από μέσα της όταν, τον Σεπτέμβριο του 1939, εισήχθη στη Γερμανική Εμπορική Ακαδημία – και έπραξε πολύ σωστά γιατί σύντομα έκλεισαν τη Σχολή Εικαστικών Τεχνών.

III

Αμέσως μετά την έναρξη της φοίτησης στη μέση σχολή, ο πατέρας της την έγραψε στην Bund Deutscher Mädel – την Ένωση Γερμανίδων Κορασίδων. Ούτε που σκέφτηκε να διαμαρτυρηθεί. Στην ίδια οργάνωση βρέθηκαν όλα τα κορίτσια της τάξης της, όπως και η Άννι-Μαρί Γιούντεξ, κόρη του Regierungskommissar –του Κυβερνητικού Επιτρόπου της πόλης- για τον οποίο τόσος λόγος έγινε εκείνη τη χρονιά. Η Γκέρτα κρατούσε αποστάσεις από τις άλλες κοπέλες. Μέχρι τις τέσσερις περνούσε την ώρα της στο εργαστήρι καλών τεχνών, για να συναντηθεί έπειτα στη γωνία της Κότγκασε με τη Γιανίνκα. Οι γονείς της είχαν σταματήσει να την ελέγχουν από τότε που υποχρεώθηκαν να δουλεύουν στο εργοστάσιο με τα ρουλεμάν στο Λίσιεν.

«Σου πάει», της είπε η Γιανίνκα, όταν μια φορά πήγε να τη συναντήσει φορώντας τη στολή της. «Αν όμως μας έβλεπαν οι δικοί μου να κάνουμε παρέα, θα μου απαγόρευαν τα πάρε-δώσε μαζί σου».

Έκαναν μεταβολή και κατευθύνθηκαν προς ένα παγκάκι στο πάρκο Κόλιστιε.

«Κάναμε ασκήσεις», είπε στεναχωρημένη η Γκέρτα, περνώντας το χέρι της πάνω από τη γραβάτα και καταλήγοντας στη μακριά σκούρα φούστα. «Δεν θα τη φορούσα αν δεν μας υποχρέωναν».

«Ναι, αλλά είσαι γραμμένη».

Η Γκέρτα βάδιζε σιωπηλή.

«Ξανάρχισα να πηγαίνω στο μάθημα των εικαστικών. Έχουμε ειδικό εργαστήριο. Λένε πως ο καθένας πρέπει να αναπτύξει το ταλέντο του. Τα ίδια μας έλεγε και ο κύριος Κμέντα. Μπορώ να ρωτήσω τη φράου Βιρκτ αν θα μπορούσες να έρχεσαι κι εσύ στο μάθημα».

Η Γιανίγκα κούνησε το κεφάλι της.

«Εμένα αποκλείεται να με δεχτούν. Δεν είμαι γραμμένη στην Ένωση, δεν μπορώ να γραφτώ, οι δικοί μου δεν το επιτρέπουν. Ούτε κι εγώ θέλω. Δεν ξέρω τι κάνουν εκεί πέρα».

Η Γκέρτα ανασήκωσε τους ώμους της.

«Ό,τι θέλει ο καθένας. Εγώ πάω στο εργαστήριο, καμιά φορά πάμε στην ωδική και πότε πότε γυμναζόμαστε. Δεν φανταζόμουν ότι θα μου άρεσε τόσο πολύ. Αν δεν μ' έγραφε ο μπαμπάς... Στην αρχή δίσταζα, ούτε η μαμά ήθελε να γραφτώ... τώρα όμως απλά παρακολουθώ αυτά τα μαθήματα».

«Τι να σου πω...» ψιθύρισε η Γιανίγκα.

Σιγά σιγά έφτασαν στο πάρκο, διέσχισαν τον άδειο δρόμο και κατευθύνθηκαν προς το παγκάκι. Η Γκέρτα σκεφτόταν τους δισταγμούς που είχε διατυπώσει στην αρχή η μητέρα της. Καθώς προσπαθούσε με ήπιο τρόπο να μεταπείσει τον πατέρα της, η Γκέρτα την άκουσε να λέει πως εκεί θα τους κάνουν πλύση εγκεφάλου. Έτσι το 'πε. Πλύση εγκεφάλου. Να το 'λεγε ο Φρίντριχ που είχε την ντουλάπα του γεμάτη με κόμικς τρόμου, δεν θα παραξενευόταν. Όμως η μητέρα της; Στη συνέχεια ο πατέρας θύμωσε, πρόσταξε τη μαμά να πάει στην κρεβατοκάμαρα και επικράτησε ησυχία. Η Γκέρτα ούτε που κατάλαβε πώς τη δεύτερη βδομάδα βρέθηκε γραμμένη στην Ένωση Γερμανίδων Κορασίδων. Άκουσε τη συμβουλή της μητέρας της, παρόλο που ήξερε ότι δεν το 'κανε με τη θέλησή της.

Στις εκδηλώσεις της Ένωσης πήγαιναν μετά το μάθημα όλα τα κορίτσια, ήταν κάτι επιβεβλημένο, από την άλλη όμως δεν έκαναν τίποτα επιλήψιμο. Πήγαιναν στο μάθημα των εικαστι-

κών, πού και πού τραγουδούσαν γερμανικά τραγούδια, και βηματίζαν με τις στολές προετοιμάζοντας τη συμμετοχή τους σε διάφορες παρελάσεις. Ή μήπως δεν ήταν έτσι;

Η Γκέρτα δεν ήξερε και γι' αυτό αισθανόταν αγχωμένη. Καμιά φορά είχε την αίσθηση ότι η θέση της δεν ήταν εκεί. Μακάρι να μπορούσε να είναι κανονική! Μια κανονική Γερμανίδα, ένα καλό μέλος της Ένωσης που προσπαθεί να κερδίσει την αναγνώριση της Αρχηγού, να δείξει πόσο άξιο μέλος είναι. Οι συμμαθήτριές της παράβγαιναν στις αθλητικές εκδηλώσεις με ενθουσιασμό, ήθελαν να δείξουν τον καλύτερό τους εαυτό. Η Γκέρτα ντρεπόταν, δεν τα πήγαινε καλά στη ρίψη της σφαίρας, ούτε στις βολές με ακόντιο. Δεν τα κατάφερνε στο άλμα εις μήκος, ούτε στους αγώνες δρόμου. Θα ήταν άραγε καλύτερη αν δεν έβλεπε συνέχεια το προβληματισμένο πρόσωπο της μάνας;

Αργότερα κατάλαβε πως δεν ήταν η μόνη που έβλεπε τις άλλες να την κοροϊδεύουν. Δεν ήταν μόνο αυτή που στα διαλείμματα ζωγράφιζε σχέδια πάνω στο χαρτί, που διάβαζε κάποιο βιβλίο κάτω απ' το θρανίο, ή που για πολλή ώρα έστρεφε το βλέμμα έξω απ' το παράθυρο. Για πρώτη φορά άνοιξε κουβέντα με τον Κάρελ. Ήταν οι πρώτοι που διατάραξαν τη μέχρι τότε αυστηρή απόσταση που χώριζε τα ντελικάτα αγόρια –ντροπαλά μέχρι το μεδούλι, που έκρυβαν τους δισταγμούς τους κάτω από τη σχολική περιβολή– από τα όμορφα κορίτσια με τις στολές, που ήξεραν μόνο να θαυμάζουν την Άννι-Μαρί και τις ιστορίες που τους διηγούνταν για τη ζωή της ανώτερης τάξης.

Ένα λεπτοκαμωμένο κοριτσάκι κατευθύνθηκε προς το παγκάκι που καθόταν με τη Γιανίνκα. Προχώρησε στο πεζοδρόμιο που τα πλακάκια του δημιουργούσαν μια καλή επιφάνεια για να φτιάξει ζωγραφίες με την κιμωλία που κρατούσε στο χεράκι του. Γονάτισε κι άρχισε να χαράζει αριθμούς, πράγμα περίεργο για την ηλικία της, ενώ παράλληλα σιγοτραγουδούσε: «Πέντε,

έξι και εφτά, του Χιτλεράκου τα μυαλά. Πράγα, Μπρνο, Παρίσι, στη φυλακή θα καταλήξει».

Η Γκέρτα κόντεψε να πάθει συγκοπή. Για όνομα του Θεού, τι λέει τώρα; Τι θα γίνει αν την ακούσει κάποιος;

«Κόφ 'το», της φώναξε τρομαγμένη.

Το κοριτσάκι ανασήκωσε τα ολοστρόγγυλα γαλανά ματάκια του και ρώτησε: «Γιατί;»

Η Γκέρτα στράφηκε στη Γιανίνκα που κοίταζε μπερδεμένη μια την Γκέρτα και μια το παιδί.

«Γιατί απαγορεύεται. Άμα το λες αυτό θα σε κλείσουν φυλακή».

Το κοριτσάκι εξακολουθούσε να τις κοιτάζει.

«Κι άμα το ξαναπείς, θα κλείσουν φυλακή και τη μαμά σου».

Το κοριτσάκι σηκώθηκε, ξεσκόνισε τα γόνατά του, και τράβηξε προς το σκάμμα, όπου καθόταν μια παρέα γυναικών κάτω από μια συστάδα θάμνων.

Η Γκέρτα και η Γιανίνκα σηκώθηκαν κι αυτές καλού κακού και τράβηξαν προς τη διασταύρωση της Πρέσμπουργκερστρασε.

«Πώς είναι οι καινούργιοι συμμαθητές σου;» ρώτησε η Γιανίνκα.

«Δεν τους ξέρω ακόμα καλά», απάντησε αδιάφορα η Γκέρτα.

«Με τον καιρό θα τους συνηθίσεις», απάντησε η Γιανίνκα.

Μπορεί, σκέφτηκε η Γκέρτα. Όμως δεν ήθελε να ανοίξει συζήτηση με τη Γιανίνκα γι' αυτό το θέμα. Έτσι κι αλλιώς κανείς δεν θα έπαιρνε τη θέση που είχε η Γιανίνκα. Γιατί λοιπόν να της δυσκολέψει κι άλλο τη ζωή; Δεν φτάνει που την έδιωξαν από το σχολείο και της επέβαλαν να κάνει την καθαρίστρια στην Ασφαλιστική Εταιρεία; Πάλι καλά που εξαιτίας της αδύναμης καρδιάς της δεν την έστειλαν για καταναγκαστικά έργα στο Ράιχ, όπως έκαναν με τόσους άλλους. Έτσι μπορούσαν να συνεχίζουν τις μυστικές απογευματινές τους συναντήσεις στο

πάρκο ή να κάνουν βόλτες πλάι στο ποτάμι, καλυμμένες πίσω από τις αριστοκρατικές κατοικίες. Κάθονταν στην άκρη του φράγματος, εκεί που έπεφτε η σκιά του Πέτερσοντομ και του λόφου Σπίλμπεργκ, εκεί που η βοή του νερού κάλυπτε τον θόρυβο από τα κοντινά τραμ. Παραξενεύονταν που οι κάτοικοι της πόλης αδιαφορούσαν για το ποτάμι, καθώς είχαν στρέψει τα νώτα των σπιτιών τους σ' αυτό.

Αυτές οι στιγμές έδιναν ζωή στην Γκέρτα, όπως αργότερα και οι άλλες, εκείνες οι υπέροχες στιγμές που περνούσε στο παράθυρο του σπιτιού της όταν διστακτικά άρχισε να την επισκέπτεται ο Κάρελ. Πού να φανταστεί ότι η σκέψη του θα την ακολουθούσε και στις απογευματινές της βόλτες με τη Γιανίνκα, ότι θα τη συντρόφευε τα βράδια στο δωμάτιό της και ότι εξαιτίας του δεν θα μπορούσε να κλείσει μάτι; Ξαφνιαστικήκε όταν συνειδητοποίησε πως δεν μπορούσε να τον διώξει απ' το μυαλό της. Ο Κάρελ εξέπεμπε ένα είδος αρμονίας, κανόνων και τάξης, κι αυτό έκανε τις σκέψεις της να περιστρέφονται διαρκώς γύρω του. Ποιος να φανταζόταν ότι θα ήταν αυτός που, στα πρώτα μαθήματα χορού, θα κολλούσε πάνω της τόσο σφιχτά που θα τσαλάκωνε τη φούστα της; Ποιος να φανταζόταν ότι θα ήταν αυτός που θα τη συνόδευε στο σπίτι, που θα της κρατούσε το χέρι κάτω από τις φυλλωσιές των πλατανιών για πολλή ώρα, μέχρι να σβήσει το φως στο δωμάτιο των γονιών της; Τότε δεν μπορούσε ακόμα να φανταστεί ότι, λίγα χρόνια αργότερα, θα της έλεγε πως θα την παντρευόταν μόλις ο πόλεμος τελείωνε και οι Γερμανοί θα τον έχαναν, πως θα την παντρευόταν παρόλο που την έλεγαν Σνιρχ, γιατί ήξερε πόσο «καλή Γερμανίδα» ήταν. Δεν μπορούσε να φανταστεί πόσο θα γελούσαν τότε, ούτε ότι αυτό θα ήταν το τελευταίο γάργαρο γέλιο που τόσο ξέγνοιαστα και αβίαστα θα ξεχυνόταν από μέσα της. Και η ανάμνηση αυτών των ευτυχισμένων στιγμών θα επέστρεφε ξανά και ξανά όλα τα επόμενα χρόνια.